

УДК 371.336:808
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.174-177

Лобачова Ірина Миколаївна
кандидат філологічних наук, доцент
кафедра теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна
sbitneva.irina@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-7102-1915>

«НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ» У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ

Анотація. Статтю присвячено проблемі функціонування курсу «Наукова комунікація» в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта як наукового підґрунтя для проведення різних видів наукових досліджень, обговорення складних проблем на основі наукової полеміки, дискусій, суперечок, диспутів тощо для вирішення нагальних проблем у галузі початкової освіти. Мета статті – визначити функціональне навантаження курсу «Наукова комунікація» у формуванні мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ. У статті охарактеризовано структурні компоненти навчальної дисципліни та окреслено їхню квінтесенцію у формуванні мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ. У розвідці використано такі методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, описовий метод, що дали можливість детально розглянути подану проблему та зробити висновки щодо доцільності функціонування дисципліни «Наукова комунікація» в освітньому процесі ЗВО спеціальності 013 Початкова освіта для розвитку мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ. Визначено, що метою вивчення курсу «Наукова комунікація» є формування системи теоретичних і методичних знань про наукову комунікацію, її основні складники, новітні тренди та технології і вмінь їх застосовувати під час пошуку інформації та поширення результатів дослідження; забезпечення підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного виявляти стійкі фахові знання української/іноземної мов і професіоналізм під час обміну науковою інформацією в галузі початкової освіти. У статті окреслено завдання навчальної дисципліни «Наукова комунікація», загальні та спеціальні компетентності, програмні результати навчання відповідно до освітньої програми «013 Початкова освіта»; інноваційні підходи і методи навчання. З'ясовано, що набуті знання, уміння, навички, професійна компетентність сприятимуть розвитку мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ не лише впродовж здобуття вищої освіти, а й у подальшій професійній діяльності під час самоосвіти, саморозвитку і самовдосконалення.

Ключові слова: комунікативна компетентність, мовна особистість, наукова комунікація, освітній простір, учитель початкових класів НУШ.

Вступ. Науковий освітній простір детермінує нові підходи до наукової комунікації, що дозволяє конструктивно будувати процес здобуття й обміну інформацією та досвідом між науковцями-практиками. Наукова комунікація як важлива сфера людської діяльності та пізнання, значуща форма колективної взаємодії фахівців різних галузей знань і різної мовної належності є затребуваним об'єктом дослідницького інтересу, актуальним у професійному навчанні як рідної, так й іноземної мов.

Сучасна наукова комунікація характеризується такою здатністю, що дозволяє використовувати декілька методів встановлення зв'язку між науковцями та передачі інформації незалежно від місця знаходження, часу та типу електронного пристрою. Цілепрямоване застосування різних способів наукової комунікації дозволяє вирішувати різноаспектні наукові задачі, пов'язані з добром, аналізом і передачею корисної інформації з урахуванням дотримання етичних норм і правил. Наукові комунікації активно використовуються під час проведення різних видів наукових досліджень, обговорення складних проблем на основі наукової полеміки, дискусій, суперечок, диспутів тощо [5, с. 151].

Освіта сьогодення є потужним двигуном розвитку особистості в соціальному аспекті й орієнтована на широке використання різних видів наукової інформації. Уміння застосовувати наукову комунікацію в дослідницькій діяльності є однією з умов готовності здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта до успішного проведення наукових досліджень як під час навчання, так і в подальшій професійній діяльності для

вирішення нагальних проблем у сфері початкової освіти шляхом конструктивного діалогу в науковому колі вчених-практиків. Для вирішення цього багатоаспектного питання потрібно в освітній процес ЗВО імплементувати функційне дидактичне забезпечення, сучасні інноваційні технології та інтерактивні методи навчання. Усе це сприятиме становленню і розвитку мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ як дослідника, здатного логічно усно та письмово висловлювати свої думки під час обговорення проблем, розумно відстоювати свою думку і толерантно сприймати погляди інших комунікантів, дотримуючись етичних норм і правил ведення діалогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання наукової комунікації має значну кількість різноаспектних наукових напрацювань: досліджено поняття «наукова комунікація» (О. Бачинська, Т. Кагиш, О. Полянчик, Г. Тригуб, Т. Ярошенко та ін.); проаналізовано її теоретико-прикладний аспект (Н. Данилевська, М. Кожина, С. Ракитина, М. Уткіна, І. Синиця та ін.); розглянуто наукову комунікацію в межах прагматичного аспекту (О. Балацька, О. Гнезdechko, А. Павлова І. Холявко, О. Шатілова та ін.); здійснено моніторинг розвитку наукової комунікації в Україні (І. Боришевська, Л. Литвінова, В. Паламарчук, В. Хоренженко та ін.); досліджено культура наукового мовлення (Н. Бабич, Л. Кравець, І. Кондратів, Л. Мацько, О. Семенов та ін.) тощо. Наявні наукові роботи актуалізують дослідження в руслі функціонування наукової комунікації в загальному розвитку мовної особистості майбутнього педагога як домінуючої компоненти сучасного науковця-практика.

Метою статті є визначити роль навчальної дисципліни «Наукова комунікація» в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта; охарактеризувати її структурні компоненти та окреслити їхню квінтесенцію у формуванні мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ. Для реалізації поставленої мети використано такі **методи дослідження**: аналіз, синтез, узагальнення, описовий метод, що дали можливість детально розглянути подану проблему та зробити висновки щодо доцільності функціонування дисципліни «Наукова комунікація» в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта для розвитку мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Виклад основного матеріалу. Інструментом для здійснення наукових комунікацій є мова і мовлення. Володіння ними дозволяє комунікантам грамотно, ясно, точно і зрозуміло висловлювати свої думки під час наукової комунікації (наукова полеміка, дискусія, суперечка тощо), не порушуючи насамперед етичні правила. Здобувач вищої освіти, що майстерно володіє словом і логікою, може досягти успіхів у науковій і професійній діяльності.

Програма навчальної дисципліни «Наукова комунікація» охоплює п'ять тем, де розглянуто особливості та засоби наукової комунікації, зміст і специфіка наукової полеміки, дискусії та суперечки, види письмових наукових комунікацій і правила мовленнєвого етикету, а також методичний інструментарій, що використовується на заняттях з аналізу формування вмій і навичок наукової комунікації. Зазначимо, що комунікативний аспект наукової думки в сучасному соціокультурному просторі має вагомe значення під час організації наукового діалогу вчених із галузі початкової освіти, «які не лише передають інформацію, але й формують ставлення наукового співтовариства до певної проблеми» [4, с. 85].

«Наукова комунікація» – навчальна дисципліна, освоєння якої покликане сприяти вдосконаленню знань здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта про прагматичний аспект мови, розвитку високого рівня лінгвістичної та соціокультурної компетентностей, створенню передумов для здійснення ефективної україномовної/англомовної комунікації. Інтегрований підхід до вивчення такого складного феномена, як наукова комунікація не лише дозволяє оптимізувати навчальний процес шляхом розвитку гнучкості когнітивно-мовленнєвих механізмів, критичного мислення студентів, а й закладає основи для вдосконалення лінгвокреативної діяльності майбутніх фахівців із початкової освіти, формування їхньої професійної компетентності.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Наукова комунікація» є формування системи теоретичних і методичних знань про наукову комунікацію, її основні складники, новітні тренди та технології і вмій їх застосовувати під час пошуку інформації та поширення результатів дослідження; забезпечення підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного виявляти стійкі фахові знання української/іноземної мов та професіоналізм під час обміну науковою інформацією (ідеями, поглядами, знаннями, повідомленнями, результатами наукових досліджень тощо) у межах професійної комунікації; підготовка фахівців у галузі початкової освіти, які володіють знаннями специфіки наукової комунікації, необхідними та достатніми для адекватного сприйняття, аналізу та оцінки оригінальних фахових наукових текстів у всьому їхньому

жанровому різноманітті, а також практичними вміннями та навичками використання отриманих знань у подальшій науково-дослідній і науково-педагогічній діяльності [2, с. 108].

Завданнями навчальної дисципліни «Наукова комунікація» передбачено:

1) отримання інформації про сутність наукової комунікації, специфіку наукового дискурсу як особливого типу інституційної взаємодії;

2) ознайомлення з концептуально-термінологічною системою сучасної теорії комунікації та лінгвістичної аргументології як її частини;

3) засвоєння способів вербалізації аргументативних структур, прийомів стратегічної організації наукового дискурсу;

4) розуміння специфіки різних форм та видів наукової комунікації;

5) засвоєння нормативних вимог до структурного, вербального та стратегічного рівня наукової комунікації;

6) формування лінгвістичної, соціокультурної, дослідницької компетенції у процесі теоретичного та практичного освоєння закономірностей науково-комунікативної діяльності;

7) ефективне здійснення усної та письмової наукової комунікації на основі сучасних принципів організації професійно-дослідницької діяльності.

Освоєння навчальної дисципліни «Наукова комунікація» має забезпечити формування таких загальних і спеціальних компетентностей відповідно до освітньої програми «013 Початкова освіта»: ЗК-3 (здатність до проведення досліджень на відповідному рівні); ЗК-5 (здатність працювати автономно); СК-1 (здатність реалізовувати концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування системи освіти в професійній діяльності, усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі); СК-2 (здатність спілкуватися академічною українською та іноземною мовами в усній та письмовій формах, використовувати різні стратегії комунікації, формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною).

Програмними результатами освоєння навчальної дисципліни «Наукова комунікація» відповідно до освітньої програми визначено такі: ПРН-1 (критично осмислювати та інтегрувати знання про концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування початкової освіти в Україні у перебігу розв'язання складних задач у широких мультидисциплінарних контекстах); ПРН-2 (спілкуватися академічною українською та іноземною мовами в усній та письмовій формах, використовувати комунікативні стратегії, формувати в учнів здатність до взаєморозуміння, міжособистісної взаємодії); ПРН-3 (застосовувати інноваційні технології в навчанні освітніх галузей початкової школи в стандартних, нестандартних та невизначених ситуаціях); ПРН-8 (відповідати критеріям академічної доброчесності у власній науково-пошуковій діяльності в галузі початкової освіти); ПРН-9 (планувати, організовувати і здійснювати наукові (експериментальні) дослідження у сфері початкової освіти; аналізувати, узагальнювати й презентувати результати дослідження; доводити власну наукову позицію); ПРН-10 (складати програму саморозвитку та самовдосконалення, обирати ефективний інструментарій самопрезентації результатів власної професійної діяльності, створювати власний професійний імідж) [3].

Зазначимо, що здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта мають опанувати нормативні вимоги до структур-

ного, вербального та стратегічного рівнів наукової комунікації; володіти навичкою адекватного сприйняття оригінальних науково-методичних текстів у всьому їхньому жанровому різноманітті; навичкою комплексного аналізу наукових текстів з урахуванням їхніх системно-структурних та лінгвопрагматичних особливостей; навичкою вільного та усвідомленого здійснення всіх видів мовленнєвої діяльності з використанням характерних для наукової комунікації мовних засобів.

Зазначимо, що досконале володіння мовно-мовленнєвими навичками та дотримання мовленнєвого етикету дозволить майбутнім учителям початкових класів НУШ вдало будувати діалог з урахуванням мети комунікативної ситуації. Ураховуючи вищевказане, завданнями курсу «Наукова комунікація» під час становлення мовної особистості вчителя початкових класів НУШ також передбачено розвиток і вдосконалення таких рівнів мовно-мовленнєвої вправності, як: 1) рівень мовної правильності; 2) рівень інтеріоризації; 3) рівень насиченості мовою; 4) рівень адекватного вибору; 5) рівень володіння фаховою метамовою; 6) рівень мовного іміджу соціальної ролі. Усі рівні взаємопов'язані між собою і сприяють організації ефективної комунікації [1, с. 110].

Запланованих результатів навчання дозволяють досягти такі інноваційні підходи і методи:

- евристичний підхід (передбачає творчу самореалізацію під час створення освітніх продуктів; індивідуалізацію навчання через можливість самостійно ставити цілі, здійснювати рефлексію власної освітньої діяльності);

- практико орієнтований підхід (передбачає освоєння змісту освіти через вирішення практичних завдань; набуття навичок ефективного виконання різних видів професійної діяльності);

- метод аналізу конкретних ситуацій – кейс-метод (набуття студентом знань і вмінь для вирішення практичних завдань; аналіз ситуації, використовуючи професійні знання, власний досвід, додаткову літературу та інші джерела);

- метод проектного навчання (спосіб організації навчальної діяльності, що розвиває актуальні для навчальної та професійної діяльності навички планування, самоорганізації, співробітництва та створення власного продукту; опанування навичок для вирішення дослідницьких, творчих, соціальних і комунікаційних завдань);

- метод навчальної дискусії (участь студентів у цілеспрямованому обміні думками, ідеями для пред'явлення та/або узгодження наявних позицій щодо певної проблеми);

- методи розвитку критичного мислення, які є системою, що формує навички роботи з інформацією під час читання та письма;

- метод ділової гри, який є видом імітаційно-рольового моделювання, де ігрова ситуація максимально наближена до вирішення реальних проблем професійної діяльності; під час ділових ігор студенти на-

бувають конкретного професійного досвіду, розвивають творче мислення, набувають досвіду соціальних відносин тощо.

Звернімо увагу на організацію самостійної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Запропоновані форми роботи допоможуть ефективному засвоєнню теоретико-практичного пласту знань щодо особливостей наукового комунікативного простору: пошук та огляд науково-навчальної літератури, зокрема е-джерела, з індивідуально заданої проблеми курсу; робота з лексикографічними джерелами (укладання словника науково-лінгвістичних термінів); підготовка до проведення бесід, колоквиумів, виконання контрольних (самостійних) робіт; презентацій творчих проєктів, тематичних повідомлень; підготовка до аналізу кейсів; до участі в ділових іграх; аналіз різних типів дискурсу в межах наукової комунікації; дослідницька робота, що передбачає створення авторської наукової продукції, що актуалізує знання різних видів і форм наукової комунікації тощо.

Зазначимо, що окреслені інноваційні підходи і методи навчання за умови правильного і доцільного використання на певному етапі навчання дозволяють здійснити і контроль набутих знань і вмінь здобувачів вищої освіти (презентація командного проєкту; презентації та виступи на наукових заходах тощо).

Викладений матеріал дозволяє зробити **висновки** про те, що опанування курсу «Наукова комунікація» допоможе здобувачам вищої освіти засвоїти теоретичні засади дослідження наукової комунікації; форми і види науково-гуманітарної комунікативної практики; поняття електронної комунікації; функціонально-стильові особливості наукової комунікації; концептуально-термінологічну систему аргументації; метод комплексної реконструкції аргументаційних моделей; особливості мовної репрезентації аргументів; чинники підвищення ефективності аргументації в дискурсі методологічного знання; національно-культурні особливості усної та письмової наукової комунікації; бути здатними використовувати тактику оптимального та емоційного зближення з адресатом у науковій комунікації; діалогічні форми наукової комунікації (наукова бесіда, наукова дискусія, наукова полеміка); монологічні форми представлення наукового знання (наукове повідомлення, наукова доповідь, виступ захисту магістерської роботи тощо); механізм зворотного зв'язку в усній та письмовій комунікації тощо. Набуті знання, уміння, навички, професійна компетентність сприятимуть розвитку мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів НУШ не лише впродовж здобуття вищої освіти, а й у подальшій професійній діяльності під час самоосвіти, саморозвитку і самовдосконалення. У подальших розвідках заплановано дослідити особливості формування індивідуального стилю дослідника в умовах наукової комунікації для створення конструктивного наукового діалогу.

Список використаної літератури

1. Кондратів І. Культуромовний потенціал професійної наукової комунікації. *Молодий вчений*. 2017. Випуск 4.3 (44.3), квітень. С. 109–113.
2. Лобачова І. М. Шляхи розвитку професійної мовленнєвої компетенції студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2015. Випуск 35. С. 107–109.
3. Освітня програма зі спеціальності 013 Початкова освіта для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. ДВНЗ «ДДПУ», 2021. 20 с.
4. Холявко І. Наукова комунікація в руслі прагматичної інтерпретації. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). №2. Ч.1. С. 84–89.
5. Lobachova I. The Ways of Forming Speech Competence of Prospective Primary School Teachers in the Ukrainian Language & Speech Culture Course. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ. 2017. Вип. 6. С. 150–158.

References

1. Kondrativ, I. (2017). Kulturomovnyi potentsial profesiinnoi naukovoï komunikatsii [Language and Cultural Potential of Professional Scientific communication]. *Young Scientist*, 4.3 (44.3), April, 109–113 [in Ukrainian].
2. Lobachova, I. M. (2015). Shliakhy rozvytku profesiinnoi movlennievoi kompetentsii studentiv osvithno-kvalifikatsiinoho rivnia «mahistr» [The Ways of Developing the Professional Speech Competence of Students of the Educational and Qualifying Level of “Master”]. *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, 35, 107–109 [in Ukrainian].
3. Osvitnia prohrama zi spetsialnosti 013 Pochatkova osvita dlia zdobuvachiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [Educational Program in Specialty 013 Primary Education for Students of the Second (Master’s) Degree of Higher Education]. SHEI “DSPU”, 2021. 20 p.
4. Kholiavko, I. V. (2020). Naukova komunikatsiia v rusli prahmatychnoi interpretatsii [Scientific Communication in the Framework of Pragmatic Interpretation]. *Scientific notes of TSU named after V. I. Vernadskyi. Series: Philology. Social communications*, 31 (70), 2 (1). 84–89 [in Ukrainian].
5. Lobachova, I. (2017). The Ways of Forming Speech Competence of Prospective Primary School Teachers in the Ukrainian Language & Speech Culture Course. *Professionalism of a teacher: theoretical and methodological aspects*, 6, 150–158.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 03.04.2022 р.

Lobachova Iryna

Candidate of Philological Sciences, Ph.D., Associate Professor
Primary Education Theory and Practice Department
SHEI “Donbas State Pedagogical University”, Sloviansk, Ukraine

“SCIENTIFIC COMMUNICATION” IN CREATING THE LANGUAGE PERSONALITY OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER OF NUSH

Abstract. The article deals with the functioning of the course “Scientific Communication” in the educational process of students of the second (master’s) degree of higher education in specialty 013 Primary education as a scientific basis for various types of research, discussion of complex problems based on scientific controversy, discussions of urgent problems in the field of primary education. The purpose of the article is to determine the functional point of the course “Scientific Communication” in the formation of the language personality of the future primary school teacher of NUSH. The article describes the structural components of the discipline and outlines their quintessence in the formation of the language personality of the future primary school teacher of NUSH. To achieve this goal, the following research methods are used: analysis, synthesis, generalization, descriptive method, which made it possible to consider the problem in detail and draw conclusions about the feasibility of the discipline “Scientific Communication” in the educational process of students of the second (master’s) degree of higher education in specialty 013 Primary education for the development of language personality of the future primary school teacher of NUSH. It is found out that the purpose of studying the course “Scientific Communication” is to form a system of theoretical and methodological knowledge about scientific communication, its main components, latest trends and technologies and skills to apply them in information retrieval and dissemination of research results; providing training for a highly qualified specialist capable of demonstrating stable professional knowledge of the Ukrainian/English languages and professionalism during the exchange of scientific information in the field of primary education. The article outlines the objectives of the discipline “Scientific Communication”, general and special competencies in accordance with the educational program “Primary Education”; program results of studying; innovative approaches and methods (heuristic approach, practice-oriented approach, method of analysis of specific situations, method of project-based learning, method of educational discussion, methods of developing critical thinking, etc.). It is stressed that the acquired knowledge, skills, abilities and professional competence will contribute to the development of the language personality of the future primary school teacher of NUSH both while higher education and in further professional activities during self-education, self-development and self-improvement.

Key words: communicative competence, language personality, scientific communication, educational space, primary school teacher of NUSH.